
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Ківалов С. В.,

д. ю. н., професор, академік НАПрНУ,
академік НАПНУ, Президент Національного
університету «Одеська юридична академія»,
народний депутат України,
заслужений юрист України
(м. Одеса, Україна)

УДК 347.793

ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ В МОРСЬКІЙ ГАЛУЗІ: ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА СУЧАСНЕ ОНОВЛЕННЯ

Статтю присвячено дослідженню історії становлення професійних стандартів для моряків, а також наступного їх закріплення у національному законодавстві держав та міжнародних угодах. Відзначається роль Міжнародної організації праці та Міжнародної морської організації у формуванні системи таких стандартів. Звертається особлива увага на необхідність приєднання України до Конвенції Міжнародної організації праці 2006 року про працю в морському судноплавстві, оскільки це забезпечить українським морякам давно очікуваний та підтриманий найбільшими морськими державами звід стандартів умов життя та праці на судах.

Ключові слова: стандарт, моряк, персонал, праця моряка, професійні стандарти, Конвенція МОП 2006.

Sergiy Kivalov. Professional Standards in Marine Industry: Historical Development of the Legal Regulation and Modern Renewal. – Article.

The article is devoted to the research of forming of professional standards for seafarers, and also, their next fixing in the national legislation of states and international

agreements. The role of the International Labour Organization and the International Maritime Organization in the forming of a system of such standards is mentioned. The special attention is paid to the necessity of joining Ukraine to the Convention of the International Labour Organization 2006 about labour in marine navigation, as it will provide a long ago expected and supported by most naval powers vault of standards of terms of life and labour on ships to Ukrainian seafarers.

Keywords: a standard, a seafarer, personnel, labour of a seafarer, professional standards, the Convention of the *ILO* 2006.

Кивалов С. В. Профессиональные стандарты в морской отрасли: историческое развитие правового регулирования и современное обновление. – Статья.

Статья посвящена исследованию истории становления профессиональных стандартов для моряков, а также последующего их закрепления в национальном законодательстве государств и международных соглашениях. Отмечается роль Международной организации труда и Международной морской организации в формировании системы таких стандартов. Обращается особое внимание на необходимость присоединения Украины к Конвенции Международной организации труда 2006 года о труде в морском судоходстве, поскольку это обеспечит украинским морякам давно ожидаемый и поддерживаемый крупнейшими морскими государствами свод стандартов условий жизни и труда на судах.

Ключевые слова: стандарт, моряк, персонал, труд моряка, профессиональные стандарты, Конвенция МОТ 2006.

Праця моряка у всі часи була однією з найнебезпечніших, а сучасні професійні стандарти в мореплавстві склалися тисячоліттями. Відомо, наприклад, що у стародавньому світі (Єгипет, Греція, Рим тощо) вже існували спеціальні верстви (касти) мореплавців. Окрема система морських професій сформувалася у арабських народів, а після XIII ст. вона виникає у південних слов'ян [1].

Зважаючи на визначну роль професійних знань у морській галузі, відповідні правові норми набувають законодавчого закріплення починаючи з XIII ст., коли у Датському морському кодексі 1242 р. [2, с. 472] було встановлено вимоги до знань і кваліфікації лоцманів. У XV ст. португальський король Генріх відкрив один з найбільших тогочасних центрів підготовки моряків і створив центр всіх морських наук – Морську академію в Сагрі, на узбережжі Альгарви. Центром було задіяно потужний механізм збирання існуючих на той час відомостей у сферах суднобудування, мореплавства, астрономії, картографії, виготовлення інструментів тощо [3, с. 41]. В Російській імперії професійні стандарти для мореплавців було закріплено в Статуті торговельному [4] (ст. 853-859, 923), що діяв (зі змінами) у XVII – початку XX століть.

З часом стало очевидним, що вимоги до професійних знань, умінь та навичок моряків, зважаючи на інтернаціональний характер їхньої праці, мають бути тотожними у більшості країн світу. Тому подальший розвиток норм про їх професійну підготовку відбувався вже на міжнародному рівні та був спрямований на вироблення мінімальних професійних вимог – стандартів.

Так, на I Міжнародній морській конференції (м. Вашингтон, 1899 р.) вперше були здійснені намагання до встановлення вимог щодо кваліфікації командного складу та інших членів екіпажів суден. Та, незважаючи на те, що практично жодне з питань, винесених на розгляд конференції, не знайшло свого закріплення в спеціальній міжнародній угоді, всі вони отримали загальне визнання [5, с. 117], зокрема вимоги до обов'язкового спеціального навчання та періодичних практичних тренувань екіпажів суден [6, с. 51].

У 1919 р., відповідно до Версальського мирного договору, створюється автономна організація Ліги Націй – Міжнародна організація праці (*International Labour Organization, ILO*), яка після розпуску першої продовжила роботу самостійно. У Філадельфійській декларації, прийнятій Генеральною Конференцією *ILO* у 1944 р., було сформульовано нові цілі та завдання організації, а у 1946 р. між ООН та *ILO* укладено угоду про взаємне співробітництво та визнання *ILO* спеціалізованою установою ООН [7, с. 36-37].

З початку свого створення *ILO* опікувалася питаннями праці в морській галузі: вже у 1920 р. нею прийнято дві рекомендації (№ 9 «Про морські кодекси» та № 10 «Про страхування з безробіття для моряків»), а професійній морській освіті присвячено рекомендації №№ 77 (1946 р.) та 137 (1970 р.). Вимоги до членів екіпажів морських суден або до їх професійної підготовки передбачені також в конвенціях *ILO*: № 7 «Про мінімальний вік для роботи в морі», 1920 р.; № 53 «Про свідоцтва про кваліфікацію осіб командного складу торговельних суден», 1936 р.; № 58 «Про мінімальний вік для роботи у морі» (переглянута), 1936 р.; № 69 «Про видачу судовим поварам свідоцтв про кваліфікацію», 1946 р.; № 74 «Про видачу матросам свідоцтв про кваліфікацію», 1946 р. тощо.

У лютому 2006 р. *ILO* була прийнята Конвенція про працю в морському судноплаванні [8], якою було об'єднано норми багатьох її конвенцій та рекомендацій щодо регулювання праці моряків за кордоном в умовах вільного глобального ринку. Конвенцією 2006 р.

передбачено весь спектр соціально-трудових відносин, що існують в морському суднопластві, встановлено механізм забезпечення морякам гідних умов праці та захисту їх прав за кордоном. Йдеться, зокрема, про мінімальний вік для прийому на роботу, трудовий договір, кількість годин роботи та відпочинку, оплату праці, щорічну оплачувану відпустку, репатріацію після закінчення трудового контракту, медичні послуги на борту, користування послугами ліцензованих приватних служб найму та працевлаштування, проживання, харчування та столове обслуговування, охорону здоров'я та забезпечення безпеки, попередження нещасних випадків та розгляд скарг моряків.

Положення Конвенції 2006 р. реалізують вимоги ст. 94 Конвенції ООН з морського права 1982 р. [9], якими встановлено загальні правові межі обов'язків та зобов'язань держави прапора щодо умов праці моряків, комплектування екіпажів і соціальних питань на борту суден, що плавають під її прапором.

20 серпня 2013 р. Конвенція 2006 р. набула чинності для багатьох морських держав, серед яких 21 держава-член Європейського Союзу, Канада, Японія тощо. Проте Україна досі не приєдналася до неї, що значно обмежує можливості українських моряків на отримання належного правового захисту за кордоном, а її ратифікація стане запорукою забезпечення гідних умов їх праці, належного захисту їх прав, посприятиме приведенню положень національного законодавства у відповідність до сучасних міжнародних стандартів праці в морському суднопластві.

Відповідно до Правила 1.3 Правил і Кодексу Конвенції 2006 р., моряки не допускаються до роботи на судні, якщо вони не пройшли професійну підготовку або не отримали диплом (свідоцтво), який засвідчує їх компетентність, або іншим чином не підтвердили кваліфікацію, яка дозволяє їм виконувати свої обов'язки. Моряки допускаються до роботи на борту судна лише в тому випадку, якщо вони успішно завершили проходження підготовки з питань особистої безпеки на борту судна. Професійна підготовка і видача диплома (свідоцтва) відповідно до актів обов'язкового характеру, прийнятих Міжнародною морською організацією (*International Maritime Organization, IMO*), вважаються такими, що відповідають цим вимогам.

Цим Правилom враховано, що професійні стандарти моряків встановлюються *IMO* – міжнародною міжурядовою організацією, яка забезпечує механізми для співпраці між урядами у формуванні норм

і правил, пов'язаних з технічними питаннями, що впливають на міжнародне судноплавство, для сприяння прийняттю максимально здійснених стандартів безпеки та ефективності морського судноплавства, а також для охорони морського середовища через запобігання та боротьбу з його забрудненням суднами [10]. Пряма вказівка на це вирішує питання, пов'язані із «подвійністю», або «паралельністю», що мала місце впродовж XX ст. у встановленні морських професійних стандартів, адже ними займалися дві міжнародні організації – *ILO* та *IMO*.

У липні 1978 р. у Лондоні під егідою *IMO* було прийнято Конвенцію про стандарти підготовки, дипломування моряків та несення вахти (*International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers, STCW*) [11], яка, відповідно до преамбули, мала посприяти посиленню охорони людського життя і збереженню майна на морі, а також захистові морського середовища шляхом установлення міжнародних норм підготовки і дипломування моряків та несення вахти. Від її застосування очікувалося забезпечення належної компетенції членів екіпажів суден та, як наслідок, – спрощення їхнього працевлаштування. Головною причиною первісної неефективності Конвенції *STCW* була відсутність в ній чітко визначених обов'язкових вимог до кандидатів на отримання відповідного диплома. Це призвело до того, що кожна Адміністрація (уряд сторони) тлумачила та встановлювала вимоги до підготовки та дипломування на свій розсуд. У результаті в державах використовувалися різні вимоги до професійної підготовки моряків [12, с. 5], що нівелювало їх прогнозовану всесвітню уніфікацію.

Внаслідок цього на розвиток Конвенції *STCW* та з метою приведення її у відповідність до сучасних умов і вимог мореплавства і згідно з Резолюцією *IMO* A.741(18) 1993 р. [13] було розроблено проект Кодексу стандартів з підготовки, дипломування моряків та несення вахти, який був розглянутий на Конференції *IMO* 26 червня 1995 року. В роботі Конференції взяла участь 71 сторона Конвенції *STCW*, 2 організації системи ООН, 18 неурядових міжнародних організацій, спостерігачів на Конференцію спрямували 4 міжурядові організації.

Конференція затвердила низку доповнень та поправок до Конвенції *STCW*, а також Кодекс стандартів з підготовки, дипломування моряків та несення вахти (*The Seafarers' Training, Certification*

and Watchkeeping (STCW) Code) [14] та прийняла рішення про введення їх у дію з 1 лютого 1997 р. Кодекс *STCW* містив уніфіковані форми документів про освіту моряків (диплом та підтвердження), докладні мінімальні вимоги (стандарти), яких повинні дотримуватися сторони з метою повного виконання Конвенції *STCW*, а також вимоги до компетентності, які повинні бути продемонстровані кандидатами на отримання та підтвердження дійсності дипломів згідно з положеннями Конвенції *STCW*.

Кодекс *STCW* об'єднав дві частини: Частину А «Обов'язкові вимоги стосовно положень Додатка до Конвенції *STCW*», що містила мінімальні стандарти компетентності для плавскладу, наведені в таблицях, та Частину В «Рекомендоване керівництво стосовно положень Конвенції *STCW* та Додатка до неї» з рекомендаціями щодо впровадження та застосування Конвенції та Кодексу *STCW*, які не були обов'язковими, але являли собою гармонізований у рамках дискусій в ІМО підхід до відповідних питань.

Нові вимоги Конвенції *STCW* передбачили перехідний п'ятирічний період, до 1 лютого 2002 р., що дозволив державам адаптуватися до нових умов підготовки та дипломування спеціалістів морського флоту (Правило I/15).

Відповідно до ст. 9 Конвенції *STCW*, Адміністраціям не було заборонено зберігати існуючі або застосовувати інші методи теоретичної і практичної підготовки, включаючи ті, що охоплювали стаж роботи на судні і організацію судової служби та спеціально враховували технічний прогрес, особливі типи суден і види перевезень, за умови, що досвід роботи на судні, рівень знань і кваліфікації щодо навігаційного і технічного управління судном і поводження з вантажем забезпечували ступінь безпеки на морі і давали ефект щодо запобігання забрудненню, принаймні, еквівалентного вимогам Конвенції. Відомості про такі методи у можливо короткий строк мали подаватися Генеральному секретарю, який розсилав їх усім Сторонам.

Аналіз Конвенції *STCW* свідчить про комплексність використовуваного нею поняття «дипломування». Зважаючи на відсутність тлумачення його змісту в Конвенції *STCW*, в правничій літературі цей термін розглядають у широкому та вузькому значеннях. Так, у широкому значенні, дипломування – це процес підготовки моряка, результатом проходження якого є отримання ним диплома та підтвердження до нього, або іншого документа, який дає змогу працювати на судні як у

власній державі, так і в державі прапора судна. Таким чином, процес дипломування займає досить довгий проміжок часу. У вузькому значенні – це отримання диплома та підтвердження до нього або іншого документа, який дає змогу працювати на судні як у власній державі, так і в державі прапора судна [6, с. 30-31]. Слід також пригадати, що в Міжнародній конвенції про стандарти підготовки, сертифікації персоналу риболовних суден та несення вахти 1995 року (*International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Fishing Vessel Personnel, STCW-F*) [15], до якої Україна приєдналася відповідно до Закону від 17.01.2002 р. [16], при перекладі було збережено слово «сертифікація», а не замінене на «дипломування», проте також не надано його визначення.

В Юридичній енциклопедії за редакцією Ю. С. Шемшученка зазначається, що сертифікація (франц. *certification*, пізньолат. *certificatio* – засвідчення, від лат. *certum* – вірно, дійсно та *facere* – робити) – 1) у широкому розумінні – діяльність компетентних державних органів, установ, організацій та їх посадових осіб, пов'язана з видачею і отриманням юридичними або фізичними особами відповідного сертифіката. 2) У вузькому розумінні – підтвердження відповідності якісних характеристик продукції визначеним вимогам (нормативам) або рівню, встановленому стандартами. Під час проведення сертифікації та в разі позитивного рішення органу із сертифікації заявникові надається сертифікат [17, с. 476].

Відповідно до ст. 1 Закону України від 15.01.2015 р. «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [18], сертифікація – підтвердження відповідності третьою стороною (особою, яка є незалежною від особи, що надає об'єкт оцінки відповідності, та від особи, що заінтересована в такому об'єкті як споживач чи користувач), яке стосується продукції, процесів, послуг, систем або персоналу.

Таким чином, використання терміна «сертифікація» є цілком виправданим, але, зважаючи на зміст Конвенції *STCW-F*, сертифікація тут означає не весь процес підготовки персоналу рибальських суден, а лише остаточну, по закінченню навчання, оцінку набутих ними професійних знань встановленим у Конвенції вимогам. Це відрізняє його від терміна «дипломування», якому можна надавати дещо розширене тлумачення. В офіційних текстах Конвенцій *STCW* та *STCW-F* англійською мовою використовується слово «*certification*», що убезпечує від термінологічної плутанини та має бути враховано при перекладах

іншими мовами з метою вироблення єдиного підходу до розуміння термінології цих Конвенцій.

Уніфікація стандартів професійної підготовки моряків, здійснена в рамках *ІМО*, досі не мала аналогів і стала значним внеском у подолання колізій національних законодавств стосовно підготовки, мінімальних знань та документів, необхідних для працевлаштування моряків. Нею було «знято» усі недоліки різнонаціональних вимог до дипломування моряків та забезпечене гармонізоване регулювання цих відносин.

Слід звернути увагу також на те, що Україною відповідно до вимог Правила І/10 Конвенції *STCW* визнання дипломів українських моряків у державах-сторонах Конвенції *STCW* та, відповідно, моряків цих держав – в Україні, проводиться на підставі двосторонніх угод (меморандумів).

Згідно з вказівками щодо заходів між сторонами Конвенції *STCW*, ухвалених Комітетом з безпеки на морі *ІМО*, зокрема, Циркуляром *MSC.1/Circ.1450* від 24 січня 2013 р. [19] та попередніми Циркулярами з цього питання, підтвердження видаються лише за наявності письмового меморандуму між країною, що видала диплом моряка та країною, що визнає диплом моряка. Такі меморандуми про визнання українських дипломів моряків, згідно з інформацією, розміщеною на офіційному сайті Інспекції з питань підготовки та дипломування моряків Міністерства інфраструктури України, підписані з 53 країнами, меморандуми про визнання дипломів моряків інших держав підписані Україною з 19 державами-членами *ІМО* [20] (Азербайджан, Марокко, Монголія, В'єтнам, Коморські острови, Чеська Республіка, Ізраїль, Філіппіни, Швейцарія, Фінляндія тощо).

Необхідно пригадати, що незважаючи на те, що Україна приєдналася до Конвенції *STCW* у 1996 р. [21], і, відповідно до ст. 9 Конституції України [22], вона є частиною національного законодавства, довгий час був відсутній офіційний текст цієї Конвенції українською мовою, а переклад був здійснений та офіційно оприлюднений в Офіційному віснику України лише в серпні 2009 р. [23]. Більше 10 років з моменту приєднання, Конвенція *STCW* не була опублікована у жодному з офіційних видань України, хоча відповідно до ст. 20 чинного на той час Закону України від 22.12.1993 р. «Про міжнародні договори України» [24], договори, що набрали чинності для України, – ратифіковані договори і договори, затвердження, прийняття або при-

єднання до яких здійснено на підставі рішень відповідно Верховної Ради України або Президента України, договори, що набрали чинності з моменту підписання їх Президентом України, публікуються у «Відомостях Верховної Ради України», в газеті Верховної Ради України та у «Зібранні діючих міжнародних договорів України». Якщо міжнародний договір України має автентичний текст державною мовою України, – публікується автентичний текст державною мовою України. У разі, коли міжнародний договір України не має автентичного тексту державною мовою України, – публікується один з автентичних текстів іноземною мовою, а також офіційний переклад державною мовою України, здійснений Міністерством закордонних справ України.

Подібна норма міститься і у ст. 21 Закону України від 29.06.2004 р. «Про міжнародні договори України» [25]: чинні міжнародні договори України публікуються українською мовою в «Зібранні діючих міжнародних договорів України» та інших офіційних друкованих виданнях України. Офіційний переклад багатосторонніх міжнародних договорів України українською мовою здійснює Міністерство закордонних справ України в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Але навіть здійснений переклад не позбавлений окремих недоліків: назва Конвенції *STCW* перекладена українською без урахування визначного слова «*standards*», на відміну від схожої Конвенції *STCW-F*. Остання ж у перекладі українською оприлюднена лише на офіційному веб-порталі Верховної Ради України у розділі «Законодавство», а відомості про її опублікування в офіційних виданнях України відсутні.

Аналіз слова «стандарт» свідчить, що ним є «норма, зразок, мірило» [26, с. 1187], «єдина типова форма організації, проведення, здійснення чого-небудь» [27, с. 372], «документ, що встановлює для загального і багаторазового застосування правила, загальні принципи або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, з метою досягнення оптимального ступеня впорядкованості у певній галузі» [28, с. 614]. Таким чином, стандарт – це загальнообов’язковий еталон, єдина типова модель, що встановлює певні обов’язкові вимоги.

Правовим терміном «стандарт» охоплюються різnorідні норми, такі як правила міжнародних договорів, резолюцій міжнародних організацій, політичні домовленості. У цьому випадку мова йде про певні «міжнародні стандарти», які є «міжнародно-правовими нормами

і принципами, що закріплюють стандартизовані правила поведінки суб'єктів міжнародного права у тих чи інших сферах міждержавного співробітництва та встановлюють певні мінімальні вимоги, дотримуватися яких повинні всі держави» [17, с. 615]. Таким чином, Конвенція *STCW* встановила мінімальні вимоги, тобто стандарти підготовки та дипломування моряків. А відповідно до Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. [28] (ст. 26 «*Pacta sunt servanda*») та власне Конвенції *STCW* (ст. 9 «Еквіваленти», Кодекс *STCW*), стандарти є обов'язковими та мінімальними.

Стандартами Конвенції *STCW* для Сторін є, зокрема, такі:

- дипломи складаються державною мовою або мовою країни, де вони видаються. Якщо диплом складений не англійською мовою, його текст має містити переклад англійською мовою (Правило I/2 «Зміст дипломів і форма підтвердження»);

- будь-яка Сторона під час визначення прибережного плавання для цілей Конвенції не повинна ставити до моряків, які працюють на суднах, що мають право плавання під прапором іншої Сторони і здійснюють таке прибережне плавання, вимог щодо підготовки, досвіду або дипломів, більш суворих, ніж ті, що ставляться до моряків суден, які мають право плавання під її власним прапором. Ні в якому разі така Сторона не повинна ставити до моряків, які працюють на суднах, що мають право плавання під прапором іншої Сторони, вимог, більш суворих ніж вимоги Конвенції по відношенню до суден, які не здійснюють прибережне плавання (Правило I/3 «Принципи, що визначають прибережне плавання»);

- Сторони у можливо короткий термін подають Генеральному секретарю: (а) тексти законів, декретів, наказів, правил та інших документів, виданих з різних питань, що охоплюються Конвенцією; (б) повні, де можливо, дані щодо програми і терміну навчання, а також національні екзаменаційні та інші вимоги для видачі диплома відповідно до Конвенції; (с) достатню кількість зразків диплома, що видаються відповідно до Конвенції. Генеральний секретар сповіщає всі Сторони про будь-яке подання, отримане згідно з підпунктом (а), і, зокрема, для цілей статей 9 та 10, направляє їм, на їх прохання, будь-яку інформацію, що подається йому згідно з підпунктами (б) і (с) (ст. 4 «Подання інформації») тощо.

При підготовці змін до Конвенції *STCW* було запропоновано функціональний підхід до оцінки навчання та компетентності моряків. Цей

метод розглядає норми компетентності для належного їх дотримання на судні як такі, що відповідають стандартам рівня теоретичних знань та практичних навичок. Вони визначають сім основних функцій у галузі експлуатації, управління та матеріально-технічного забезпечення судна: судноводіння, обробка та розміщення вантажів, управління операціями судна та піклування про людей на судні, судові механічні установки, електрообладнання, електронна апаратура та системи управління, технічне обслуговування та ремонт, радіозв'язок на наступних рівнях відповідальності: управління (пов'язаний з роботою на посаді капітана, старшого помічника капітана, старшого механіка чи другого механіка на морському судні, а також з забезпеченням належного виконання усіх функцій у межах цієї сфери відповідальності); експлуатації (пов'язаний з роботою на посаді вахтового помічника капітана чи вахтового механіка або механіка судна з періодично безвахтово обслуговуваними машинними приміщеннями, або радіооператора на морському судні, а також з підтримкою безпосереднього контролю за виконанням усіх функцій, у межах цієї сфери відповідальності, у відповідності до належних процедур та під контролем особи, яка працює на рівні управління у цій сфері відповідальності); допоміжний (пов'язаний з виконанням призначених завдань, обов'язків чи відповідальності на морському судні під контролем особи, яка працює на рівні експлуатації чи управління).

Таким чином, сутність вимог Конвенції *STCW* може бути зведена до того, що жоден моряк (капітан, особа командного складу, особа рядового складу) не має права працювати на судах, державою прапора яких є учасник Конвенції *STCW*, якщо він не відповідає вимогам стосовно кваліфікації [29, с. 137].

Отже, норми Конвенції *STCW* встановили стандарти двох видів: перші – вимоги для держав, які не відрізняються від норм більшості міжнародних угод, другі – є особливими та містять вимоги до кандидатів на отримання дипломів моряків або їх підтверджень, тобто вимоги до фізичних осіб, що достатньо рідко зустрічається у міжнародних угодах та є особливістю Конвенцій *STCW* та *STCW-F*.

Останні зміни та доповнення до Конвенції *STCW* було схвалено на Дипломатичній конференції в Манілі (Філіппіни), що відбулася 21–25 червня 2010 р., та набули чинності з 1 січня 2012 р. Тоді було встановлено перехідний період до 1 січня 2017 р., що надав можливість використання старих дипломів, з обмеженнями, передбаченими

новими вимогами. Ці зміни до Конвенції *STCW* отримали назву «Манільські поправки» [30].

У роботі Дипломатичної конференції взяли участь делегації 92 держави-члена *ІМО*, 3 держави, які є асоційованими членами, а також представники 18 міжнародних організацій. Загальна кількість учасників склала 822 особи.

До Конвенції *STCW* були введені нові положення про визнання дипломів моряків, виданих для прибережного плавання при плаванні суден однієї держави в прибережних водах іншої держави. Положення встановлюють необхідність укладення двосторонніх (багатосторонніх) угод між сторонами Конвенції, якщо їхні судна заходять до прибережних вод іншої держави. Також схвалено положення про медичні комісії та лікарів, які здійснюють медичний огляд моряків, про необхідність наявності визнаних Стороною практикуючих лікарів для цілей такого огляду.

Запроваджено положення про мінімальні стандарти компетентності для командного і рядового складу суден, а також прийняті нові стандарти для представників різних спеціальностей (електромеханік, матрос I класу, моторист I класу, електрик), для яких ці стандарти раніше не були закріплені в Конвенції *STCW*; про мінімальний час відпочинку – 77 годин для членів екіпажу, які несуть вахту, протягом 7 днів замість існуючих 70 годин. Однак прийнято також положення про можливе вилучення з цього правила.

Схвалено положення про встановлення електронних засобів вільного доступу до бази даних з усіма виданими Стороною Конвенції дипломів.

Дипломатична конференція прийняла рекомендації щодо кваліфікації моряків, які працюють на судах в полярних водах, і помістила їх до частини «В» Кодексу, а також схвалила резолюцію Конференції, яка закликала до розробки обов'язкових вимог до цих фахівців після прийняття Полярного кодексу до 2012 року.

Основна мета Конференції – остаточне обговорення поправок до Конвенції і Кодексу *STCW*, підписання фінального акту країн-учасниць Конвенції *STCW* про прийняття цих поправок.

25 червня був підписаний Заключний акт Конференції країн-учасниць Конвенції *STCW*, до нього додавалися 19 резолюцій. Зокрема Резолюцією 1 прийнято доповнення до Конвенції *STCW* у новій редакції (замість редакції 1995 р.). Резолюцією 2 прийнята

нова редакція Кодексу *STCW*. 19-та резолюція проголосила день 25 червня Міжнародним днем моряка. *ІМО* закликала всі країни і компанії відзначати цей день на всіх рівнях морської індустрії починаючи з 2010 року. Всі заходи *ІМО* у 2010 р. проходили під гаслами – «Рік моряка» і «Стань моряком». На всіх рівнях обговорювалися питання підвищення статусу моряка, морської професії, максимального залучення молоді до морської служби. У доповідях Генерального секретаря *ІМО* Е. Мітропулоса на початку і при завершенні Конференції цьому аспектові була приділена значна увага.

Необхідність проведення такої кампанії має своє пояснення. Потреба в кваліфікованих членах екіпажів морських суден у світі постійно зростає. Однак молодь у багатьох країнах останніми роками все менше цікавиться морською професією. У зв'язку зі скороченням екіпажів і регулярним прийняттям нових конвенцій та інших інструментів, обов'язкових до виконання, загостренням таких негативних факторів, як криміналізація моряка, тероризм і піратство, фізичне, інтелектуальне і моральне навантаження на моряків останніми десятиліттями стало набагато більшим, ніж раніше. При цьому, в багатьох країнах рівень заробітної плати на флоті і на березі вирівнюється. В результаті кількість бажаючих йти на флот зменшується. Для максимально можливого рівня забезпечення студентів морських навчальних закладів практикою Резолюція 13 закликала судновласників і операторів забезпечувати приміщеннями для практикантів на існуючих і споруджуваних судах.

Резолюція 14 закликала сторони у максимально можливій формі залучати жінок для роботи до усіх секторів морської індустрії і максимально сприяти забезпеченню при цьому рівних прав жінок і чоловіків.

Після прийняття Манільських поправок до Конвенції *STCW* всім країнам необхідно було сконцентруватися на їх імплементації та виконанні у максимально короткий строк. Генеральний секретар *ІМО* закликав країни робити це у три етапи: 1) імплементація вимог у національне законодавство; 2) визначення ресурсів для виконання нових вимог Конвенції, при цьому, *ІМО*, за необхідності, має можливість надання технічної допомоги в їх виконанні; 3) здійснення кроків для повного виконання вимог Стороною поправок.

Правилом 1/15 Конвенції та Резолюцією 4 визначена остання дата виконання вимог поправок – 1 січня 2017 р. При цьому передбачалося,

що у строк до 1 січня 2012 р. країни мають вжити заходів для того, щоб навчання та підготовка почали проводитися виключно за новими програмами. Тобто до 1 січня 2017 р. існуючі документи моряків могли визнаватися, після неї – ні.

Текст нової редакції Конвенції *STCW* досконало відпрацьований, з багатьох питань у результаті численних обговорень було досягнуто очікуваного консенсусу.

Резолюцією 15, зважаючи на постійний розвиток морських технологій, було запропоновано кожні 10 років переглядати Конвенцію та Кодекс *STCW*, а поточні поправки з метою впорядкування та гармонізації процедури їх прийняття запропоновано вносити один раз на 5 років.

Дуже багато уваги під час проведення Конференції було присвячено необхідності приєднання країн до Конвенції *ILO* 2006 року про працю в морському судноплавстві. Делегація Канади поінформувала учасників, що 15 червня 2010 р., саме напередодні Конференції, країна приєдналася до цієї Конвенції. А першими її підписали країни з основною кількістю флоту – Ліберія, Панама, Багамські острови. Резолюцією 16 Конференція закликала уряди ратифікувати цю Конвенцію *ILO*.

Були прийняті також й інші резолюції, що закликали до максимально швидкого впровадження електронних баз даних реєстрів документів, просування технічних і професійних знань, у т. ч. і шляхом проведення курсів підвищення кваліфікації; перегляду модельних курсів *IMO*; здійснення технічного співробітництва з *IMO*; встановлення національних медичних стандартів для моряків тощо.

Таким чином, двома провідними міжнародними організаціями – Міжнародною морською організацією та Міжнародною організацією праці – розроблено та прийнято дві визначні міжнародні угоди у морській професійній сфері – Конвенцію про стандарти підготовки, дипломування моряків та несення вахти 1978 р. (з поправками 1995 та 2010 рр.) та Конвенцію про працю в морському судноплавстві 2006 р., – які уособили в собі та врахували тисячолітню історію мореплавства, особливості професії моряка та встановили потужний механізм поліпшення нелегкої морської праці. Маємо сподіватися, що Конвенція *ILO* про працю в морському судноплавстві 2006 р. найближчим часом все ж буде ратифікована Україною, і українські моряки нарешті отримають такий очікуваний та підтриманий найбільшими морськими державами світу звід стандартів умов свого життя та праці на судах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Штенцель А. История войн на море. В 2-х т. Т. 1. – М.: Изографус, ЭКСМО-Пресс. 2002. 704 с. URL: http://militera.lib.ru/h/stenzel/1_01.html
2. Колодкин А. Л., Гуцуляк В. Н., Боброва Ю. В. Мировой океан. Международно-правовой режим. Основные проблемы. – М.: Статут, 2007. 637 с.
3. Лихогляд К., Кечкин С. Подготовка и дипломирование моряков – взгляд через века // Судоходство. 2003. № 5-6. С. 41.
4. Устав торговый / Свод законов Российской империи. В 34 т. Т. 11. Часть II. Уставы кредитный, торговый, о промышленности фабричной и заводской, и устав ремесленный. – СПб., Тип. Второго Отделения Собственной Е.И.В. Канцелярии, 1857. – С. 283-613.
5. Прусс В. М., Боевич В. Международно-правовые стандарты квалификации в морской отрасли // Международное морское право и Черноморский регион: Материалы семинара (Одесса, 12-17 ноября 2001 г.). С. 114-122.
6. Аверочкина Т. В. Профессиональная подготовка моряков. Имплементация международных стандартов в Украине: монография. – LAP LAMBERT Academic Publishing, 2011. 174 с.
7. Кокин А. С. Трудовые конфликты на судах «удобного» и отечественного флагов: позиции правительства, судовладельцев, моряков. – М.: Волтерс Клувер, 2008. 424 с.
8. Конвенція Міжнародної організації праці 2006 року про працю в морському судноплаванні. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_519
9. Конвенция ООН по морскому праву 1982 года / Морське право. Джерела: У 3 ч. Ч. 1. Т. 1. Кн. 2 «III Конференція ООН з морського права» / Додін Є. В., Кузнецов С. О., Аверочкина Т. В., Нікіша Д. О. – О.: Фенікс, 2011. С. 110-451.
10. Международная морская организация. URL: <http://www.un.org/ru/ecosoc/imo/>
11. International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers, 1978. URL: <http://www.admiraltylawguide.com/conven/stcw1978.html>
12. Позолотин Л. А., Торский В. Г. Конвенция ПДМНВ-78/95 (STCW Code 95). Обзор основных изменений: учеб. пособие. – О.: Порты Украины, 1998. 35 с.
13. Резолюция ИМО А.741(18) 1993 г. / Селезнев В. А. Управление безопасностью судоходства (организационно-правовые аспекты) / под. ред. Ю. Е. Полянского // Б-ка журн. Торговое мореплавание (Серия: Правовое регулирование торгового мореплавания). 1998. № 2/II. С. 7-10.
14. Кодекс по подготовке и дипломированию моряков и несению вахты (Кодекс ПДМНВ) // Международная конвенция о подготовке и дипломировании моряков и несении вахты 1978 года (ПДМНВ – 78). – СПб.: ЗАО ЦНИИМФ, 2002. С. 100-525.
15. Міжнародна конвенція про стандарти підготовки, сертифікації персоналу риболовних суден та несення вахти, 1995. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_707
16. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про стандарти підготовки, сертифікації персоналу риболовних суден та несення вахти 1995 року: Закону України від 17.01.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21. Ст. 139.

17. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: Українська енциклопедія, 1998. Т. 5 : П – С. 2003. 736 с.
18. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15.01.2015 р. // Відомості Верховної Ради. 2015. № 14. Ст. 96.
19. Guidance on arrangements between parties to allow for recognition of certificates under regulation I/10 of the *STCW* convention: MSC.1/Circ.1450. 24 January 2013. URL: <http://www.imo.org/en/OurWork/HumanElement/TrainingCertification/Documents/1450.pdf>
20. Система дипломування. URL: <http://www.itcs.org.ua/ua/sistema-diplomuvannya>
21. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року: Закон України від 01.11.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 50. Ст. 284.
22. Конституція України, 1996 // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
23. Офіційний вісник України. 2009. № 60. Ст. 2148.
24. Про міжнародні договори України: Закону України від 22.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 10. Ст. 45 (втр. чин.).
25. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 50. Ст. 540.
26. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
27. Новий тлумачний словник української мови. 42000 слів: в 4 т. Т.4. Роб – Я / Упоряд. В. Яременко, О. Сліпушко. – Київ: Аконіт, 1998. 941 с.
28. Віденська конвенція про право міжнародних договорів, 1969. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_118
29. Гуцуляк В. Н. Морское право: учеб. пособие. – М.: РосКонсульт, 2000. 368 с.
30. Манільські поправки до додатка до Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти (ПДНВ) 1978 року (Резолюція 1 Конференції Сторін Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року) Манільські поправки до Кодексу з підготовки і дипломування моряків та несення вахти (ПДНВ) (Резолюція 2 Конференції Сторін Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року), 2010 // Офіційний вісник України. 2012. № 24. Ст. 940.

